ISSN 1300-5901 02
9 771300 590003

AYLIK COĞRAFYA VE KEŞİF DERGİSİ

ATLAS

SAYI: 287 - ŞUBAT 2017

FİYATI: 10.00 TL (KKTC FİYATI 12.50 TL)

NO: 2017/02

KUMUKLAR

KAFKASLAR'DAN HAZAR'IN DALGALARINA

TÜRKİYE'NİN FALEZLERİ

Vahşi Kıyılar

KIBRIS

İKİ LEFKOŞA

MANAVGAT / ANTALYA

TİLKİLER MAĞARASI

MYANMAR / MALEZYA / KAMBOÇYA

SU İNSANLARI

MANAVGAT - ANTALYA

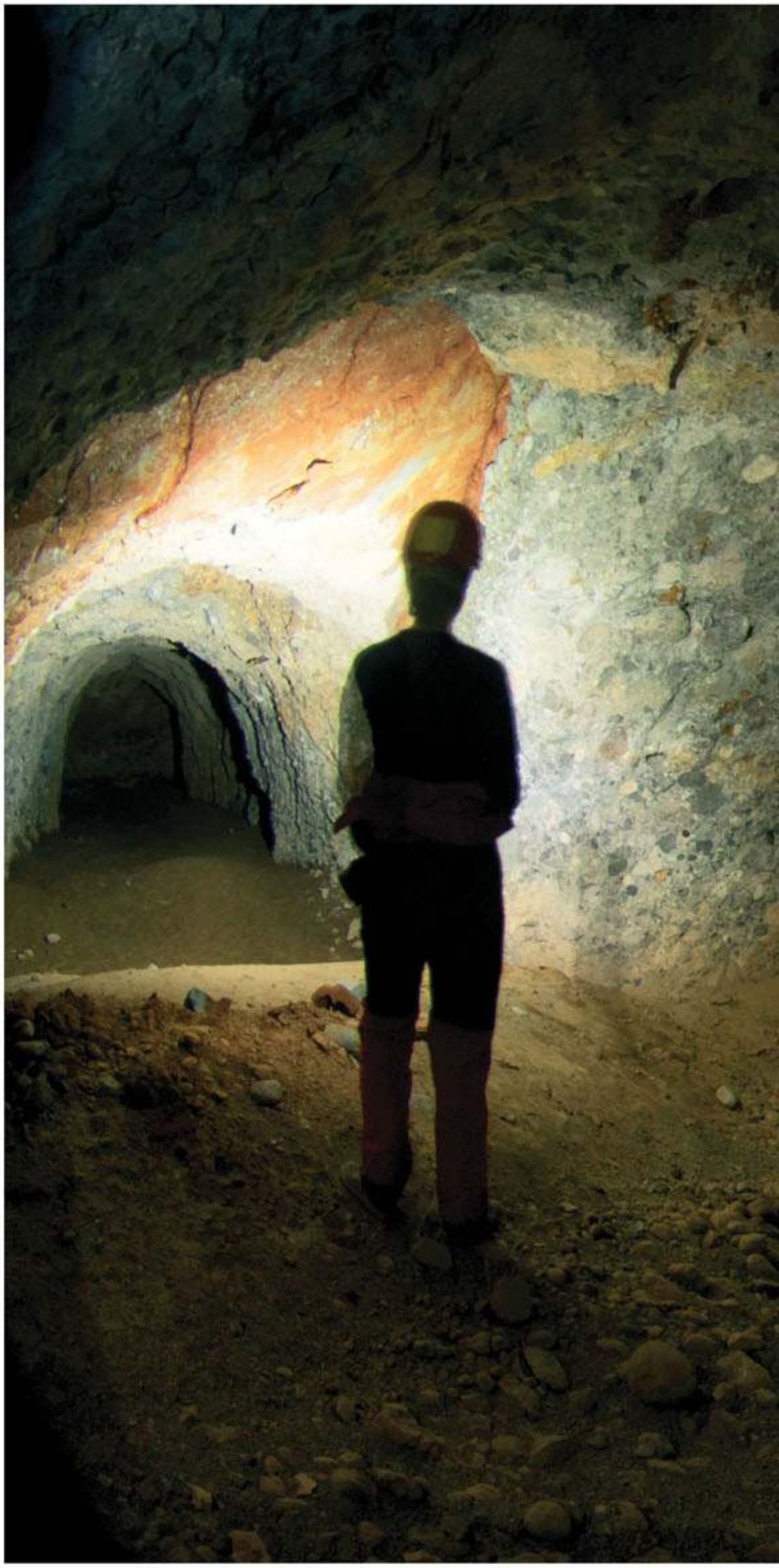
Tilkiler Mağarası

Devasa galeriler, labirenti andıran kollar, dar ve karanlık bacalar… Manavgat'ta bulunan Tilkiler, 6 bin 818 metrelik uzunluğuyla Türkiye ve dünyanın sayılı mağaralarından biri. Deneyimli mağaracılar, keşfedilişinden 42 yıl sonra tekrar içeri girdi ve yeni sürprizlerle karşılaştı.

YAZI: EZGİ TOK / FOTOĞRAFLAR: ALİ ETHEM KESKİN

Tilkiler Mağarası, konglomera kayaç içinde yer alan ve bu yapıdaki dünyadaki sayılı mağaralardan. 1974- 1983 yılları arasında yapılan çalışmalarda 6 bin 818 metreye ulaşıldı. Tilkiler dünyanın şu ana dek keşfedilmiş en uzun altıncı konglomera mağarası.

Oymapınar Barajı'nın yapımı öncesinde bölgedeki birçok su kaynağı incelendi. Barajın yapımı sonrasında baraj gölünden suyun kaçmamasını güvence altına almak için kilometrelerce uzunluktaki araştırma tünelleri açıldı. Açılan bu tünellerden birisi de Tilkiler Köyü yakınlarında bulunuyor.

Kamp ateşi etrafında ertesi günün planlanmasıyla geçen gecenin ardından yola çıktık. Dere yatağının kenarında yer alan ve mağaraya ilerleyen tünel, içeride böyle güzel bir doğal oluşumdan habersiz gözler için sıradan görünebilirdi ilk bakışta. Ama yıllar boyu birçok mağarada bulunan bizler için bile burası başka bir öneme sahipti. Nihayet hedefe vardık. Artık 6 bin 818 metre uzunluğuyla Türkiye'nin haritası çıkarılmış en uzun üçüncü mağarası olan Tilkiler'deydik...

Uzun zaman önce burayı keşfeden mağaracıların izinden gidiyorduk. Amacımız, geçen 42 yılın ardından Antalya'nın Manavgat ilçesindeki Tilkiler Mağarası'nın durumunu görmek ve haritalama faaliyeti için ön araştırma yapmaktı. Tilkiler'in bir özelliği de dünyanın şu ana dek keşfedilmiş en uzun altıncı konglomera mağarası olmasıydı.

Tilkiler Mağarası'nın hikâyesi Oymapınar Barajı'nın yapıldığı döneme dayanıyor.

Doğal mağaralar yüzeyden yeraltına inen asidik suların kireçtaşını aşındırmasıyla oluşur, dolayısıyla dünyada şu ana dek bilinen mağaraların büyük bölümü kireçtaşındadır. Konglomera gibi garip bir kayaçta mağara oluşumuna oldukça az rastlanır.

Oymapınar Barajı Antalya'nın Manavgat ilçesi yakınlarında ve 185 metre yüksekliğinde. Beton kemer tipinde kelimenin tam anlamıyla bir mühendislik şaheseri olan bu yapı 1977-1984 yılları arasında inşa edildi. Baraj inşaatı sonrasında baraj gölünün altında kalacak yerlerin mağaralarla dolu olması beraberinde büyük problemlerin ortaya çıkmasına sebep olabilirdi. Bu nedenle inşaat başlamadan önce bölgede kapsamlı zemin etüdü yapıldı.

Oymapınar, Antalya'nın Manavgat ilçe merkezinin 18 kilometre kuzeyinde yer alıyor. Yaklaşık 185 metre yüksekliğinde ve beton kemer tipindeki baraj, kelimenin tam anlamıyla bir mühendislik şaheseri. Hele inşa edildiği 1970'li yıllarda Türkiye'de henüz böyle yüksek bir betonarme barajın olmadığı ve Manavgat Nehri'nin bu bölgede tümüyle kireçtaşı kayaların içinde aktığı düşünülürse projenin hem mühendislik, hem de çevre koşulları açısından ne denli zorlu olduğu daha iyi anlaşılır. Yörenin, baraj gölü altında kalacak mağaralarla dolu olması ve buna ek olarak Yedi Miyarlar ve Dumanlı gibi devasa karstik kaynakların her saniye onlarca metreküp suyu Manavgat Nehri'ne boşaltması büyük problemdi. Zira birkaç yıl sonra baraj gölünün altında kaldıkları zaman üstlerindeki 120 metrelik suyun basıncı altında birer düden gibi çalışıp gölde biriken suyu içeri çekip çekmeyecekleri bilinmiyordu. Yapılan boya deneyleri, bu kaynakların bazılarının suyunun 60-70 kilometre uzaktan geldiğini ispatlamıştı. Öte yandan, yapılan tüm araştırmalara rağmen, saniyede 50 metreküp gibi inanılmaz miktarda su püskürten Dumanlı'nın kaynağı bulunamamıştı. Dumanlı, bugün Oymapınar Baraj Gölü'nün altında olsa bile kaynaktan çıkan bu inanılmaz su miktarı ile hâlâ bir dünya rekoruyla anılıyor diyebiliriz.

Bu noktada, başta dünyanın en önemli yeraltı nehirlerinden sayılan Dumanlı 1 ve 2 olmak üzere, tüm bu su kaynaklarıyla ilgili bahsedilmesi gereken bir ayrıntı daha var. Söz konusu ayrıntı bu kaynakların yalnızca bugün değil, Roma devrinden bu yana büyük önem taşıdığını gösteriyor. Romalılar tarafından bu kaynaklar üzerinde kentlere su taşımak amacıyla inşa edilen sukemerleri bulunuyor. Çeşitli yerlerde kısa mesafeler arasında karşımıza çıkan bu kemerler, bu durumda Manavgat'tan Side'ye dek kilometrelerce uzanıyor.

Oymapınar Barajı'nın arazi etütleri inşaattan çok önce başlamıştı. Bölgedeki tüm mağaralar araştırılıyor, su kaynaklarının olası girişlerinde boya deneyleri yapılıyordu. Baraj sahası yakınlarında 1974 yılında jeolojik amaçla açılan bir

araştırma tünelinin sol duvarında ufak bir mağara girişine rastlanınca o yıllarda DSİ'de görevli olan Dr. Temuçin Aygen göreve çağrıldı.

Temuçin Aygen notlarında şöyle yazar: "Deliğin hemen önünde 66 metrelik bir kuyu bulunuyordu. Üst kısmından ise çok kuvvetli bir hava akımı geliyordu. Mağaralarda hava akımı ne kadar kuvvetli olursa yeraltı sistemi de o derece büyük olur. Bu kuvvetli hava akımı sistemin büyük olduğunu gösteriyordu."

Temuçin Aygen bu mağarayı araştırmak üzere yabancı mağaracıları davet eder. Yakındaki köyün isminden esinlenerek "Tilkiler Mağarası" olarak adlandırılan oluşumun araştırılması yıllar sürer. Mağaranın önemli bir özelliği vardır; tüm bölge kireçtaşı olmasına karşın, Tilkiler Mağarası, konglomera kayaç içindedir. (Konglomera yuvarlak veya yarı yuvarlak çakıl ve kaya parçalarının basınç altında doğal bir çimento ile birleşmesi ve zamanla sertleşmesi sonucu oluşan kütledir.)

Mağaranın girişinde biri aşağı doğru, diğeri de yukarı doğru ilerleyen iki kol görünüyor. Aşağıya inen kuyunun girişi de yukarıdaki mağaranın ağzı da ufacık.

Doğal mağaralar yüzeyden yeraltına inen asidik suların kireçtaşını aşındırmasıyla oluşur, dolayısıyla dünyada şu ana dek bilinen mağaraların çok büyük bir kısmı kireçtaşındandır. Konglomera gibi garip bir kayaçta mağara oluşumuna ise oldukça az rastlanır. Öte yandan, çakıl taşlarının birleşmesiyle oluşmuş böylesi zayıf bir kayaç, suyun aşındırmasından da çok kolay etkilenir.

Tilkiler Mağarası'nın 1974 yılında başlayan araştırması yıllar sürdü. Mağaranın 1983 yılında 6 bin 818 metresine ulaşıldı. Son noktada oldukça yüksek bir duvarın üstündeki deliğe tırmanılamadığı için araştırma sonlandırıldı.

YILLAR SONRA MAĞARADA

İlk araştırmadan 42 yıl sonra, burayı keşfeden mağaracıların izinden gitmek üzere nihayet Tilkiler Mağarası'na açılan tünele ilerliyoruz. Jeolojik süreçlerin sonucu, insan yapımı mütevazı tünelin duvarlarında farklı renk ve formlarda neredeyse duvar resimleri denebilecek görüntüler oluşmuş. Derin bir sessizlik içinde ilerliyoruz. Damlayan suyunkinden başka ses duyulmuyor. Yaklaşık 400 metre ilerledikten sonra, arada bir kollarla bölünmesi haricinde tekdüze, dümdüz uzanan tünelin sol yanında karşımıza çıkan küçük bir cep mağaranın girişine ulaşıyoruz.

Mağaranın girişinde biri aşağı doğru diğeri de yukarı doğru ilerleyen iki kol görünüyor. Şimdi Temuçin Aygen'in yıllar önce durduğu noktada aynı hava akımı bizim de yüzümüze çarpıyor. Hem aşağıya doğru inen kuyunun girişi, hem de yukarıdaki mağaranın ağzı ufacık. Eğer Oymapınar Barajı'nın bu araştırma tüneli açılmasaydı bu

Tilkiler Mağarası'nda konglomera kayaç yapısı sebebi ile neredeyse tüm galeriler tıpa tıp birbirine benziyor. Bu da mağara içinde kolaylıkla kaybolma olasılığını yükseltiyor. Bu riski ortadan kaldırmak için Akdeniz Üniversitesi Mağara Araştırmaları Topluluğu (AKÜMAK) geçtikleri her galeriyi ve gölü ayrıntılı olarak inceleyip gerekli noktalara da işaretler bırakıp ilerliyorlar (solda). AKÜMAK üyeleri Tilkiler Mağarası içinde zaman zaman çok dik galerileri tıpkı bir kaya tırmanıcısı gibi aşmak zorunda kaldı. Herhangi bir kazayı önlemek amacı ile ekip zaman zaman mola vererek mağara içinde ilerledi (altta).

Diğer mağaralardaki gibi sarkıt ve dikit türü oluşumların bulunmaması yürüyenleri referans alabileceği nokta bulmaktan yoksun bırakıyor.

mağara keşfedilemeyecekti, çünkü Tilkiler Mağarası'nın yeryüzüne açılan başka hiçbir girişi yok.

Acaba hangi koldan ilerlemeliyiz? Daha önce çizilmiş olan haritadan fikir alarak, inişi sonraya bıraktık ve dar bacadan teker teker yukarı tırmandık. Yıllar içinde, yağışlı mevsimlerin mirası, üst üste birikmiş çamur katmanı yüzünden kimi tutunduğumuz çıkıntılar kolayca dağılabiliyor. Oldukça dikkatli ve yavaş bir şekilde, geniş sayılabilecek üst odaya ulaşıp tüm ekibin buraya çıkmasını bekledik. Bu oda mağaranın geri kalanı düşünüldüğünde aslında oldukça yanıltıcı sayılabilir. Zira bundan sonra ulaşacağımız çoğu yer buranın en az üç katı olacaktı.

Ekip tamamlanınca yavaş yavaş mağara içinde bir galeriden diğerine geçip ilerlemeye başladık. İlk galeriden sonra çamurlu bir inişten kayarak devasa bir çöküntü galeriye, oradan

Tilkiler Mağarası, Oymapınar Barajı yapımı öncesi bölgede açılan bir araştırma tünelinin (üstte) içinde tesadüfen keşfedilmiş, mağarada ilk incelemeyi ise Türk ve Fransız mağaracılardan oluşan bir ekip gerçekleştirmişti. AKÜMAK ve Obruk mağara araştırma gruplarından Umut Özten Fulya Çelebi, Seray Gözler, Muhammed Moner Atif, İbrahim Yener, Pınar Zeybek, Hüseyin Üstündağ, Ali Yamaç, Ezgi Tok ve Ali Ethem Keskin'in yer aldığı grup, araştırma etkinliği için Tilkiler Köyü yakınlarında bulunan araştırma tüneli çıkışında kamp kurdu (sağda).

Yeryüzüne çıkışı bulunmayan Tilkiler Mağarası tesadüfen bulundu. Girişinde aşağı ve yukarı uzanan iki galeri bulunuyor. Bahar aylarında alt galeri su ile doluyor. Bu nedenle keşfin sonbahar aylarında yapılması daha uygun. İniş ve çıkışlarda mağaracı teknik ekipmanları kullanılıyor. Ekip elemanlarında Bülent Genç alt galerileri incelemek üzere hazırlık yapıyor (üstte). Konglomera kayaçlar, yuvarlak veya yarı yuvarlak çakıllarla, kaya parçalarının basınç altında doğal bir çimento ile birleşmesi ve zamanla sertleşmesi sonucu oluşuyor. Konglomera gibi garip bir kayaç alanda mağara oluşumuna nadir olarak rastlanıyor (altta sol ve sağda).

da devasa kayaların arasından inerek bir başka galeriye devam ettik. Daha ilk andan itibaren konglomeranın suyun aşındırmasından nasıl etkilendiği hemen anlaşılıyordu. Elimizde Tilkiler Mağarası'nın son araştırmasından kalan, 1983 yılında çizilmiş bir haritası var ve mağara geçen bu 33 yılda çok değişmiş; örneğin akan su kendisine kayaların içinden yeni kollar açmış, eskiden geçilen bazı kollar ise çökerek yok olmuş durumda. Kireçtaşında oluşan ve oluşması milyonlarca yıl süren mağaraların aksine, bu mağara sanki yaşıyor ve yıl yıl değişiyor. Hem diğer mağaralarda görmeye alışık olduğumuz sarkıt ve dikit gibi oluşumların konglomera kayaçta olmaması, hem de mağaranın değişken yapısı, içinde yürüyen bizlere referans alabileceğimiz hiçbir nokta vermiyor diyebiliriz. Bu nedenle, sıklıkla önümüze çıkan yol ayrımlarında taşları üst üste koyup istasyon alarak gidiş yolumuzu işaretliyoruz. Kaybolmak işten bile değildi ve emin olun, ne kadar tecrübeli bir mağaracı olursanız olun 6 bin 818 metre uzunluğunda bir mağarada kaybolmak istemezsiniz.

Oymapınar Köyü yakınlarında bulunan su kemeri, Roma devrinden bu yana Manavgat bölgesindeki su kaynaklarından yararlanıldığını gösteriyor. Romalılar tarafından, bu kaynaklardan kentlere su taşımak amacıyla inşa edilen birçok sukemeri bulunuyor.

KUMDAN KALELER

Mağarada bir yandan belgeleme yaparken diğer yandan tamamen kişisel sebeplerle aradığımız bir şey var. Mağaracılığa başlayan herkesin, belki de bu sporun kuralları ve disiplininden öte öğrenmesi beklenen şey mağaracılık ruhu ve felsefesidir. Tüm ekstrem sporlarda, sporcuyla bulunduğu ortam arasında bağ kurmasını sağlayan motivasyon farklıdır. Kimsenin yürümediği topraklarda yürümek, yüzyıllardır gizli kalmış bu güzellikleri anlatmak, görünür kılmak ya da sadece insan doğasına oldukça yabancı bu ortamda kendi varlığıyla yüzleşmek bizim için bu motivasyonlardan birkaçı. Her ne olursa olsun, bu deneyimden edindiğimiz anılar, bu etkinliğin belki de en önemli kısmı. Bu sebeple biz de burada bir anının peşindeyiz, aradığımız diğer şey, buranın ilk kâşiflerinin arkalarında bıraktığı izler. Yıllar önce, uzun süren araştırma faaliyetleri esnasında günlerce içeride kalan ekibin günün ardında mağara içinde kurdukları kampın yanında, belki de bir espri sonucu yaptıkları heykelcikleri arıyorduk. Aslında bulma şansımız düşüktü ama rivayet o ki kamp alanı mağaranın dönemsel olarak sel almayan tek noktasındaydı ve belki de hâlâ orada bir yerlerde tekrar insanla buluşmayı bekliyordu.

Saatler sonra diğer işlerimizi tamamlamış ve uzun süren çalışmanın yorgunluğuyla aramaktan vazgeçtiğimiz esnada, bir anda karşımıza çıktı. Basit kumdan kalelerdi bunlar. Ancak bizim için yıllardır süre gelen mağaracılık tutkusunun bir simgesiydiler. Bizim gibi heyecanlı kâşiflerin 40 yıl önce kısa bir süre de olsa yaşadığı alanda şimdi biz oturmuş, onlardan geriye kalan izlerin yanında aynı şekilde sıcak çaylarımızı yudumluyoruz. İşte bu anlar, duygularımız paha biçilmez...

Görevi tamamlamanın mutluluğu ile çıkışa doğru dönüşe geçtik. Kamp alanına geri dönmemiz iki buçuk saati buldu. Kamp ateşinde ısınırken bir sonraki etkinliğimizi planlamaya başlamıştık bile... ●